Élő népművészet

Budapesten, a Néprajzi Múzeumban augusztus 31-éig, hétfő kivételével naponta nyitva tart az Élő népművészet című kiállítás. A rendkívül értékes, külföldön is bemutatásra érdemes kiállításon számos Tolna megyei népművész munkájával is találkozhat a látogató. A majosi Lőrinc Aladárné szövő gyermekszakkörével például arany plakettet nyert.
Fotó: Gottvald Károly

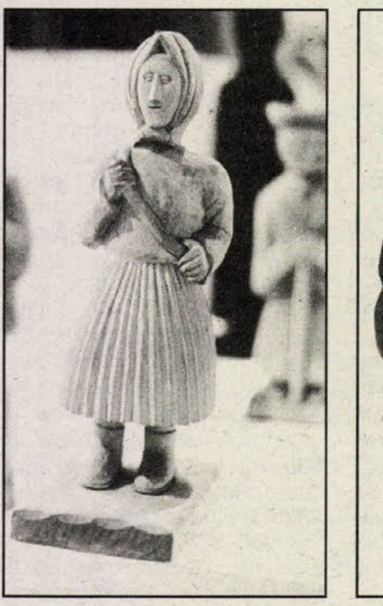

Trapp Ferenc faragása

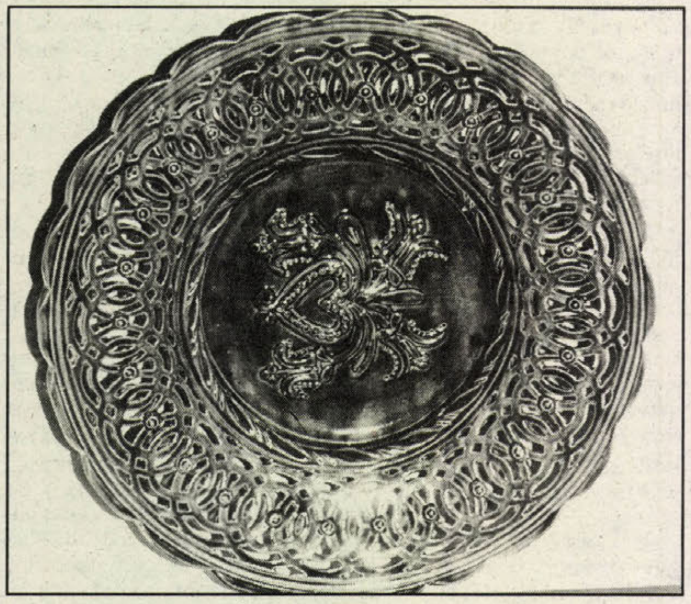

Vargáné Kozák Éva munkáival ezüst plakettet nyert

Ocsú II.

A főiskolai felvételizők fantáziáját talán legjobban mozgatta meg Kosztolányi Dezsőnek A szegény kisgyermek panaszai című ciklusból „A napraforgó, mint az őrült . . ." kezdetű verse. A feladat a figyelmes elolvasás utáni szimbólumkifejtés, a lehetséges jelentések megfejtése volt – másfél oldalon, 30 pontért.

Az egyik dolgozat (teljes egészében) így szólt: „Természetet hasonlítja az elmúlással, párhuzamba állítja azt. Az idő elszáll". A legtöbben azonban szabadjára engedték fantáziájukat, s többek között a napraforgó és a nap értelmezésébe fogtak. Egyikük úgy látta, a mű „egy szár nélküli napraforgófej hányódását jeleníti meg". Más gazdasági ismereteit mutatta be: a napraforgó „ott áll tehát egymagában, éretten és várja a betakarítást". „Érdekes, hogy a költő ezt a végső harcát vívó valakit egyértelműen nőnek nevezi: lotyó". Lehet, persze, hogy benne a „nép elnyomása a fasizmus ellen (!)" testesül meg? Vagy a napraforgólány „jobb szeretőre vágyott nagyravágyásból, vagy csak a rossz után akart valmi(!). A pipacs a napraforgónak túl alacsony és rövid az élete. A kórót talán nem találja egy sárga színű napraforgó megfelelő társnak". „A napraforgó, mint kétes erkölcsű nőszemély jelenik meg, aki váltogatja szerelmeseit, akik kipusztultak mellőle". Némi élettapasztalattal fűszerezve ugyanez: „az a nő, aki mindenkihez kedves, egy idő után értékét veszti és sorra kiábrándulnak belőle. Utána már megbánhatja tetteit, már nem lesz mit tennie . . ." Lehet, főképpen akkor, ha „szeretője volt már az . . . ínszalag" (az iszalag helyett).

Talán ennyiből is látható, hogy „a vers hemzseg a motívumoktól". Pedig ez még nem minden. Egy helyütt „a napraforgó lehet pl. a költő, akit elhagynak olvasói". Másutt a szerencsétlen növény „rabszolga sorsokkal van felruházva". Ha költő, akkor „minden hiába. Nem hozott eredményt a verselése. Hiába fordul a költői eszközökhöz, nem tud elérni vele semmit". Pedig „a jó keze alatt minden arannyá válik".

Eközben a nap zavartalanul folytatja üzelmeit. „A Nap nagyúr aki a szegényebekkel azt tesz amit akar kihasználja őket". „A napról nagyon meggyőző, világos képet kapunk", mialatt „már mindenféle más növénnyel érintkezett a napraforgó". Talán ezért van az, hogy „a nap a megkötöttséget, elvakultságot jelképezi". A gonosz pára! A legtalányosabb, amitől néhány percig nem tértek magukhoz a javító tanárok, a következő volt: „Szinte azt lehet mondani, hogy a napraforgó olyan, mint a szarvas, aki csak előre lát, oldalra nem".

Ha ennyi motívumfejtés sem csinált kedvet a vers elolvasásához, nincs mit tennünk, legföljebb az egyik elemző bölcsességét ajánljuk mindenki figyelmébe: „Egész életünk egy gyorsvonat". Istenem, ha ezt Baross Gábor megérhette volna!

T. G.

Írás közben

(Megbékélés a határon) Mohács után gyér a forgalom, Udvar irányába csak egy magányos teherautó döcög, de nem előzzük meg, elfordulunk jobbra, Majs felé. A tikkadt táj felett tétova madár lebeg, rajtunk kívül az egyetlen élőlény. A búza jó termést ígér, de az aratással még várni kell. Másra is várni kell, ezen a forró nyári délutánon mintha megállt volna az idő, minden arra vár, hogy a baljós csendbe belépjen a történelem, ami karnyújtásnyira van tőlünk, a határ túlsó oldalán, pontosan két kilométerre. Valaha gyakran jártunk erre, Udvaron át könnyű volt elérni Eszéket, Zombort, vagy tovább délre utazva Szarajevót, Mostárt, a tengert. Az emlékből valószínűtlen álom lett, minden elillant, mint a török cukrászok műhelyéből áradó vaniliaillat, s most füst száll a táj felett, sötéten, mint a végzet. Filmhíradó mutatja, menekültek mesélik, itt pedig az aggodalomból szőtt csend ül a tájon.

A szövetkezet elnöke, dr. Herger László, azt mondja, a határ innenső oldalára is kerülhettek aknák, az aratásba saját felelősségükre fognak, pedig nem is olyan régen még barátságban éltek a határ túlsó oldalán élő szakemberekkel. Közben itthon is, hadizaj nélkül, az emberek tele vannak aggodalommal, amott a háború, emitt a szegénység fenyegető réme ólálkodik mögöttük, a sötét gond, a bizonytalanság.

Majs eredetileg német község volt, jómódú, sőt gazdag. A kitelepítések után évtizedekbe került, míg a falu magára talált, s ma olyan, amilyennek a magyar falvakat látni szeretnénk, az utcák rendezettek, a házak tiszták, mindenen a jólét jele.

De a lelkekben az aggodalom rakott fészket. A múlt is keserű példával szolgál: itt vonultak fel a török hadak, ez a táj látta a szerencsétlen Lajos királyt s Tomorit, aki Kisfaludy versében a büszke jelzőt kapta, pedig alázatos szerzetes volt, a magyar főurakat, akik daliásan, talpig díszben álltak hadrendbe, s így várták a halált. A föld ma is csontokat vet ki, ez volt a csatatér, a hős vértől pirosult gyásztér.

Később is az volt, hadak dúlták fel a vetést, égették fel a falvakat, hajtották el a lakosságot. Az elmúlt háború után is ez történt, amint szemtanúk és túlélők bizonyítják, csak akkor kitelepítésnek hívták és nemzetközi szerződések alapján állították össze a menetrendet. Az emlékezés lassan békévé oldott minden fájdalmat, s virágot bontott a remény is, hogy ezután nem halni, hanem élni kell ezen a tájon. Látható jele is van, a falu közepén, gondozott parkban áll, Farkas Pál faragta kőbe s a Megbékélés nevet adta szobrának. Megilletődve állok előtte, többször is körbe járom, s közben érzem a történelem szélfúvását.

Hatalmas búzakéve, az élet, a termékenység jelképe, amit középütt bronz dombormű fog át, nem a történelmi eseményeket idézve, hanem az emberi sorsokat, közös kiszolgáltatottságunkat, pusztulásba vetettségünket. Az lett volna egyszerűbb, ha időpontok segítik az emlékezést, kezdve azzal, hogy Botond törzse megtelepedett ezen a tájon, Farkas Pál képzeletében azonban az emberi sors jelenti a történelmet, amely mellett ott van az élet hite, azt sugallva, hogy érdemes újra kezdeni. Mert itt időről-időre újra kellett kezdeni mindent, eltakarítani a halottakat, felépíteni, amit idegen hatalmak leromboltak, felszántani a földet, szőlőt telepíteni a napos domboldalakon, hogy virágzó borág feledtesse a múltat, s koszorúzza a jelent.

A domborművön elűzöttek vonulnak, menekülők, akik majd egyszer visszatérnek szülőföldjükre, az anya végre rámosolyoghat karonülő gyerekére, s az apa újra munkába foghat földjén. Tragikus menet, de van benne valami az athéni Pananathénaia ünnepélyességéből, ahogy valaha a Parthenon frízén állt, felmagasztosulva, az áldás reményét sugallva. Farkas Pál művészete ebben a sejtelmes maradandóságban rokon a klasszikus művészettel, amelynek nem külsőségeit veszi át, hanem egyetemességét, mert így tudja szellemi örökösének magát.

A megbékélés majsi emlékműve, a határon, a történelembe hajszolt népek országútján, a közös sorsra figyelmeztet: a szenvedés fogja egybe az itt élő népeket és a remény, mert róhattak véres betűket a történelem könyvébe, végül az anya ölbe veszi gyerekét, az apa munkához lát, mert az élet mindig győz a pusztuláson, a buta gyűlöleten.

Mint oldot kéve . . . – de ez csak szép költői hasonlat, amit fenntartással kell fogadnunk, mert a népet a szenvedés abroncsa fogja egybe, a közös sors néma pátosza, ami mindig több és igazabb, mint a politikai frázisok múlékony hitegetése. Tréfásan szokták mondani, hogy a népet nem lehet leváltani, de túlélni sem lehet, janicsárok, hiú császári hadvezérek, helytartók erre nem szoktak gondolni. A közös sors a népek titka, megváltatlanságuk tudata, ez olvasható le Farkas Pál majsi szobráról is, a déli határon, ahol évszázadok óta népek útja keresztezi egymást.

Vörösmarty, amikor tanítványaival járt ezen a tájon, „had-gázolta határt" látott, ahol „kart és férfi kebelt vive a harcba magyar nép", de mivégre, amikor a történelmi tények bűnlajstromát ismerte fel Ady s ezt olvasta ki belőlük:

Honnak atyái honunk veszni hagyták
S itt maradnak, míg felejtik emlékük,
Unokáik, a koldus istenadták.

Versét – Nagy lopások bűne – Babitsnak ajánlotta, aki azt kérdezte, „Házainkat ki zúzta rommá? Kertünket ki taposta össze?" – s Kanizsai Dorottya árnyát követve a mohácsi téren, kimondja a bocsánat megváltó szavait:

Nekem a gyilkos is testvérem; én tudom
mily könnyű manapság ölni, s milyen könnyű
mondani, hogy minden mindegy.

Mindig könnyű volt ölni, ezt a mi nemzedékünk jól tudja, a történész ennek tényeit keresi akkor is, ha a hon atyái – mint annyiszor – veszni hagyták honunk, a művész azonban a lényeget keresi, ami a dokumentálható felszín mögött van. A békés táj Vörösmarty képzeletében a vértől nevel virágzó mezőt, ahol sárga kalász lengedez és buja fű. Így látják a tájat, múltjuk feledve, Farkas Pál alakjai, e magyar Panathénaia hősei is, akik évszázadok kínján át térnek meg az otthon boldogságát remélve. Túl a határon háború van, mindenütt a gyűlölet máglyái lobognak, de ez a kis falu megbékélést hirdet, emlékeztetőül, biztatásul szobrot is állított, mert tudja, hogy a művészet szava messzebb hangzik a fenyegető kiáltásnál. Csak ne nyelje el a fegyverdörgés. „Szállj le s vigasztald meg az árvaságot, Béke, mennyeknek koronás leánya" – dalolta Virág Benedek ide s tova kétszáz esztendeje, azóta is ezt ismétli a művészet, s ezt kérik Farkas Pál szobrának hősei is, a határ menti kis faluban. Talán nem hiába.

Csányi László

Egymilliárdan látták a Tosca-t?

A RAI olasz televízió szerint szerte a világon egymilliárdan, köztük a magyar nézők is, látták a Tosca élőben közvetített előadását az eredeti helyszíneken és időpontokban, de valójában nem lehet tudni, honnan származik ez az adat. Igaz ugyan, hogy a világ 107 országa vásárolta meg a televíziós közvetítés jogát, de még az operarajongó Itáliában is csak 1,7 millióan látták a szombat déli első felvonást, ami csupán tizede a lehetséges nézőtábornak. Az este sugárzott második felvonásra is mindössze 3,7 millióan voltak kíváncsiak. Németországban is csak 1,2 millióan ültek a képernyők előtt szombat este. Arról, hogy vasárnap hajnalban hányan keltek fel, hogy láthassák, amint Tosca a mélybe veti magát az Angyalvár mellvédjéről, egyelőre nincs adat. Bárhogy alakuljon is azonban a nézőszám, a szervezők mind szakmailag, mind pénzügyileg elégedettek lehetnek a szuperprodukció eredményével. A televíziós közvetítési jogok és a kazettaeladások bőven fedezni fogják a nyolcmillió dollár kiadást.

A produkció résztvevőinek és kritikusainak első reagálásai túlnyomórészt kedvezőek. Giuseppe Patroni Griffi rendező kijelentette, hogy az ő szemszögéből minden nagyszerűen zajlott. A Repubblic című lap is azt írta, hogy minden jól sikerült, a végén mindenkinek sugárzott az arca. Daniel Oren karmester szintén elragadtatással nyilatkozott a főszereplők teljesítményéről. Az eredeti helyszíneken fellépő szereplők csak monitoron láthatták Zubin Mehta karnagyot és zenekarát – a technika egyébként is óriási szerepet játszott, semmiféle ziccer nem zavarta meg a közvetítést. Az egyetlen közjátékot Placido Domingo megbotlása jelentette, de az énekes fájó térddel is folytatta az előadást. Az élő közvetítés után újra felvették a jelenetet, hogy a videokazettákon már ez a kis baleset se zavarja a műélvezetet.

Baka István kötetének margójára

Farkas-okkal táncoló

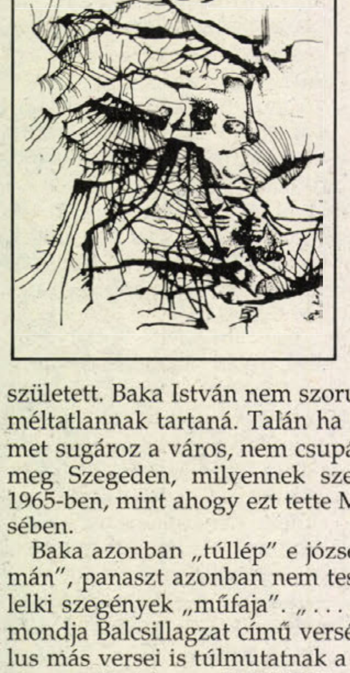

Az amerikai szuperprodukció címének kölcsönvétele nem pusztán szójáték Baka István: Farkasok órája című kötetének méltatása kapcsán.

A könyvet ajánló fülszöveg „megrendült korunk lényegének küldetéses megfogalmazójaként" tiszteli a szekszárdi születésű költőt. E sorok írója „okkal táncoló", vívódó farkas, akinek kételyei, szenvedése és álmai azért lépnek elő a kötet lapjairól, mert mestere a szónak, aki papírra vetette.

Baka Istvánt Szekszárdon nem kell bemutatni. Alkotásait azonban méltatlan lenne csupán annak okán dicsőíteni, mert „ő is a mi kutyánk kölyke", azaz mert a városban született. Baka István nem szorul erre – ő lenne az első, aki ezt méltatlannak tartaná. Talán ha évtizedek előtt másfajta szellemet sugároz a város, nem csupán '90-ben fogalmazhatta volna meg Szegeden, milyennek szerette volna látni Szekszárdot 1965-ben, mint ahogy ezt tette Mészöly Miklósnak ajánlott versében.

Baka azonban „túllép" e józsef attila-i (nemcsak) „mai kocsmán", panaszt azonban nem tesz. Csak kételkedik, ami nem a lelki szegények „műfaja". „. . . gyalázatunk, akár a fény, örök" – mondja Balcsillagzat című versében. A *Liszt Ferenc éjszakái* ciklus más versei is túlmutatnak a zeneszerző „szekszárdiságán", ahogy a *Yorick monológjai* állják a versenyt a nagy elődök alkotásaival:

„ülök a csapszékben de már csak magam elé dünnyögök
kihez is szólhatnék köröttem adásvételről beszélnek
magyarázzák az adóívek svéd terminológiáját
tenyésznek magabiztosan akár a hullában a férgek

ez nem a te világod Yorick mondom magamban
kiballagok a tengerpartra letelepszem a fövenyen
és Hamlet bon mot-it mormolgatom amíg leszáll az éj
s az ég falához mint spion füle félhold tapad fehéren."

— írja a *Yorick alkonyában*. Akinek pedig „túl szabad" ez a vers, álljon itt némi „időmértékelés" az *Őszi esőzésből:*

Koppan a földön a gesztenye gombja, —
inge kinyílt, csupa rongy;
vissza ki varrja a gombot a lombra,
nincs se szabó, se bolond.

A kötet talán legmegrázóbb verse a címadó: ebben a szorongások, kételyek, vívódások olyan sűrítése található, amely képet ad korunk ellentmondásairól. Egy éjszaka gyötrelmei emelkednek a különösbe:

„nem volt, s nem is leselkedik veszély;
csak összecsúszkált s szarva gombszemével
nagyon soká meredt reám az éj;

Kivel ne fordult volna elő, hogy kerülgette az álom, *„mint robbanóanyag-raktárt az őr"*, vagy hogy abban reménykedett, hogy *„a mát a holnap felváltja csak, nem felkoncolja"*? S ki ne ébredt volna *Farkasok óráján*, mikor körötte – látszólag – béke és nyugalom honolt. Ki ne könyörgött volna: *„Uram, irgalmazz farkasodnak!"*?
A szerző ettől (is) lesz bravúros „táncos". Farkas. Okkal.

–hangyál–

BAKA ISTVÁN 1948-ban született Szekszárdon. A gyermekéveken és a pályakezdésen túl is sok szállal kötődik ehhez a városhoz. A költő — aki jelenleg Szegeden él — többek között József Attila- és Weöres Sándor díjat, valamint Babits-emlékplakettet kapott alkotásaiért. Eddig megjelent könyvei a következők: Magdolnazápor (1975), Tűzbe vetett evangélium (1981), Szekszárdi mise (1984), Döbling (1985), A kisfiú és a vámpírok (1988), Égtájak célkeresztjén (1990), Beavatások (1991).

Baka István kötetei egymásba fonódnak, egymásról adnak számot, és várakozást keltenek a következő, még meg sem született vers iránt. A *Farkasok órája* olvasásakor is ezt a tudatos életmű-komponálást kísérhetjük nyomon. A megismételt — így megváltozott szerepű — és az új versek együttese keleti végítéletünk pontos, éppen ezért megrázó leírása; benne van rendszerváltozásunk megannyi fájdalma és dicsősége. A költő által alakított, már szinte külön képi nyelven szólal meg ez az élmény, mely hangot felerősíti a hagyományokon alapuló formavilág és a szigorú szerkesztés. A *Farkasok órája* ismét olyan stáció, amely jelzi, hogy Baka István megrendült korunk lényegének küldetéses megfogalmazója.